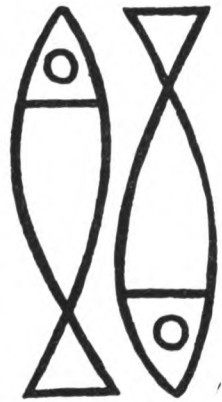

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Kom tot de bruiloft!

En die slaven gingen naar de wegen en verzamelden allen, die ze aantroffen, zowel slechten als goeden.

Matth. 22 : 10

En hij zeide tot hem: Vriend, hoe zijt gij hier gekomen zonder bruiloftskleed? En hij verstomde.

Matth. 22 : 12

Wie worden tot het koninkrijk der hemelen geroepen? De mensen, die dat vanzelfsprekend vinden, omdat zij er in elk geval voor in aanmerking komen? Ja, ook zij worden geroepen, maar ze komen niet (vers 5 en 6).

Ze zijn zo zeker van hun plaats in het rijk van God, dat ze, als God hen midden in hun zaken in beslag neemt voor het rijk, denken: we kunnen natuurlijk wel even verstek laten gaan, en toch onze goede verstandhouding met God bewaren.

En wie worden dan geroepen? Niet alleen de goeden, maar ook de slechten. De mensen die zich nog nooit voor het koninkrijk hebben ingespannen. De mensen die hun leven lang nog niets anders gedaan hebben dan de wetten van het koninkrijk met voeten treden.

God vraagt niet: zien ze er wel netjes uit? Zijn het wel gelovige mensen, bekeerde mensen? Nee, God roept moordenaars en straatslijpers, zware jongens en lichte meisjes tot de bruiloft. God roept geen rechtvaardigen, maar zondaars. God roept geen bekeerden, maar onbekeerden.

God roept de mensen, voor wie dat het meest ongedachte is, wat hun overkomen kan: het koninkrijk van God binnen gaan. En daarom zijn ze ook verrukt van vreugde en ze komen. En ze vieren feest.

Ja, vieren ze echt feest? In de gelijkenis die Christus vertelt ziet de koning één zitten, die zich niet voor het feest gekleed heeft. Waarom niet? Als de koning hem dat vraagt, staat hij met zijn mond vol tanden.

En dat is toch wel vreemd. Want de man had toch heus wel een paar steekhoudende argumenten. Hij had kunnen zeggen: u hebt me toch zó, in mijn versleten pakje, laten roepen? En daarom ben ik ook zó maar gekomen. Hij had ook kunnen zeggen: ik kan ook in mijn dagse jasje wel lekker eten en echt plezier maken.

Want zo ongeveer klinken onze argumenten toch, als we tot de bruiloft worden geroepen en wel komen, natuurlijk, we komen wel, maar we denken er niet aan, ons te veranderen. Nee, zeggen we: God roept zondaren. God roept ons niet om ons nette christelijke leven. God roept ons zoals we zijn, slecht, lelijk, afschuwelijk. Zie je wel, we mogen zó, als we zijn, ook komen. Het doet er bij God echt niet toe, hoe je er uit ziet.

En we zeggen: dat is nu juist het mooie, dat God aan zondaren zóveel geeft. En dan werpen we ons op Gods gaven. En we zeggen ijverig „dank-u-wel“ tegen God. En we hebben er helemaal geen last van: dat we er blijven uit zien, zó als we zijn.

Want we begrijpen dat niet, net zo min als die man uit de gelijkenis, dat dat niet kan: bij de koning aan tafel gaan en dezelfde blijven. We begrijpen het niet: als je dat overkomt, dat je door de koning geroepen wordt in zijn paleis, als je door de koning behandeld wordt als zijn beste vriend, zijn liefste kind, dan is dat een geweldig feest. Waarom? Omdat je met zoveel geschenken overladen wordt? Nee, maar omdat je naar de koning mag gaan, en met de koning feest mag vieren. En dat je dat mag, dat maakt je tot een ander mens. Dat doet je haastig andere kleren aanschieten, je beste kleren. Want je kunt niet anders en je wilt niet anders.

De man verstomde, toen de koning hem naar zijn feestkleed vroeg. Ja natuurlijk. Als het nu een knecht van de koning geweest was, die het hem vroeg, dan had hij wellicht zijn argumenten wel klaar gehad. En tegenover zo'n knecht, met de koning zelf uit het gezicht, hadden die argumenten vermoedelijk ook erg indrukwekkend en overtuigend geklonken. Maar toen de koning voor hem stond, toen voelde hij wel: ik heb niets te zeggen. Al mijn mooie argumenten worden me uit handen geslagen. Want wat de koning me vraagt, is eigenlijk dit: waarom vier je niet echt feest. Feest met mij? Waarom kom je hier zo vreemd, zo vreemd, tegenover mij?

Tegenover God klinken al onze mooie argumenten belachelijk, als Hij ons vraagt: waarom vier je geen feest? Want ja, waarom vieren we geen feest? Omdat we het evangelie niet echt hebben geloofd, omhelsd. Want als we dat hadden gedaan, dan hadden we ook andere kleren aangetrokken, dan zag ons leven er anders uit.

God heeft ons werkelijk geroepen zó als we zijn. Maar dat God dat gedaan heeft, dat wij, die er zo uitzien, tot God mogen gaan, dat maakt dan ook heel ons leven anders. Dat maakt heel ons leven tot een feest, een feest voor God. Want God roept wel zondaren. Maar als Hij zondaren het koninkrijk binnenroept, dan roept Hij die zondaren ook tot bekering. En — nog meer — dan brengt Hij daardoor zondaren tot bekering. Want het wordt ons gegeven, ons te bekleden met fijn, blinkend linnen. En dat fijne linnen is: de goede werken der heiligen. Het fijne linnen, waaraan altijd te herkennen is de vuile schooier, die door zijn Koning geroepen werd en zich door de Koning roepen liet. Dit feestkleed: het geloof, wanneer we aangenomen hebben de enige Zaligmaker Jezus Christus, en voor de zonde op de vlucht gaan, de gerechtigheid najagen, de ware God en onze naaste liefhebben, niet afwijkende noch links noch rechts en ons vlees, ons boze hart, de dood aandoen.

Want dat is het merkteken van de christen, van hem, die de blijde boodschap hoort en volgt.

Haulerwijk.

J. Keuning.

Over de „vrijmaking“ als acte van trouw

VII.

14. Vrijmaking en onze medechristenen

Een zaak welke bij de overweging van de vrijmaking ook onze volle aandacht verdient is onze *verhouding tot hen „die buiten zijn“*.

Wij hebben daarover in paragraaf 5 reeds het een en ander gezegd. Maar we willen daarover nog iets opmerken.

We moeten ons namelijk afvragen wie we geweest zijn ten opzichte van onze niet-vrijgemaakte medechristenen en speciaal hoe we ons hebben gedragen ten aanzien van hen met wie we vóór 1944 aan één avondmaalstafel de dood des Heren verkondigden.

Zeker, het ging in 1944 om het neen-zeggen tegen *alles* wat naar onze vaste overtuiging niet was naar de wil des Heren.

En het ging daarna om het *trouw volhouden van dat neen*.

Maar hoe stonden we daarbij tegenover hen tot wie dat „neen“ voor alles was gericht?

En verder tegenover allen die gedoopt zijn in de Naam van de drieënige God?

Het is immers voor wie een beetje van de Schrift afweet overduidelijk, dat God zijn volk, zijn kerk, de door Hem gedoopten,

hoe die ook mogen dwalen en vallen, *hier* nooit definitief loslaat, maar met hen blijft worstelen opdat ze niet zouden verloren gaan, maar behouden worden.

Als de *HERE* door Hosea het reeds meer dan twee eeuwen steeds verder van Hem afdwalende Israël het oordeel aankondigt — namelijk het vernietigd worden door het wereldrijk der Assyriërs, het oordeel dat zeker komen zal — dan voegt God aan deze oordeelsprediking als in één adem toe: Hoe zou Ik u prijsgeven, Efraïm, u overleveren, Israël? Hoe zou Ik u prijsgeven als Adama, u maken als Zeboim? Mijn hart keert zich om in Mij, ten volle wordt mijn erbarming opgewekt. Ik zal Mijn brandende toorn niet ten uitvoer brengen. Ik zal Efraïm niet verder verderven. Want Ik ben God en geen mens, heilig in uw midden, en Ik zal niet komen in toornloed (Hos. 11 : 8, 9).

Zó sprak God tot het volk dat reeds twee eeuwen lang in de volle zin van het woord „valse kerk“ was.

En als de kerk des *HEREN* in de volheid des tijds de verbijsterende misdaad heeft gepleegd van in de Naam van God, op grond van het Woord van God, tot heil van het volk van God, de Zoon van God wegens Godslastering te veroemen, dan laat God zelfs dan dat volk niet los!

Integendeel: de Zoon Gods, de verheerlijkte Christus, laat het direct na zijn opstanding en hemelvaart door zijn apostel Petrus deze woorden toeroepen: Gij zijt zonen van de profeten en van het verbond, dat God met onze vaderen gemaakt heeft, toen Hij tot Abraham zeide: En in uw nageslacht zullen alle stammen der aarde gezegend worden. God heeft in de eerste plaats voor U zijn Knecht doen opstaan en Hem tot U gezonden, om U te zegenen, door een ieder uwer af te brengen van zijn boosheden (Hand. 3 : 25, 26).

In Gods trouwe dienaren zien we nu steeds een weerspiegeling van deze ondoorgrondelijke en grenzenloze barmhartigheid en trouw.

De apostel Paulus die door de Joden, de „valse kerk” van zijn dagen, dodelijk vervolgd, in zijn arbeid met alle, zelfs de laagste middelen tegengewerkt en bovendien ononderbroken naar het leven gestaan werd, sprak over hen: Ik spreek de waarheid in Christus, ik lieg niet, want mijn geweten betuigt mij dit mede door de Heilige Geest: ik heb een grote smart en een voortdurend hartzeer. Want zelf zou ik wel wensen van Christus verbannen te zijn ten behoeve van mijn broeders, mijn verwanten naar het vlees; immers, zij zijn Israëlieten, hunner is de aanneming tot zonen en de heerlijkheid en de verbonden en de wetgeving en de eredienst en de beloften (Rom. 9 : 3, 4).

Heeft nu iets van deze wonderlijke trouw en barmhartigheid van God en zijn Christus ook in ons geleefd tijdens en na de vrijmaking en zijn die toen uit heel ons optreden helder uitgestraald?

Of was er bij ons ook persoonlijke gekrentheid, bitterheid, rancune, ressentiment, misschien zelfs wel haat?

Hebben we niet vaak op niet-vrijgemaakten, speciaal op de „synodalen”, minachtend neergezien en over hen soms erg laatdunkend gesproken?

Was er onder ons niet vaak een ontstellende zelfingenomenheid en zelfgenoegzaamheid?

Trad ten opzichte van hen „die buiten zijn” niet al te weinig aan de dag dat christelijke erbarmen en die evangelische bewogenheid welke een christen juist in de verhouding tot hen vóór alles moeten sieren?

Hebben we waarachtig geloofd dat God, zoals Schilder het eenmaal zei, aan zijn gedoopte kinderen hier nooit een „definitieve scheidbrief” geeft? ⁶⁰⁾

15. Vrijmaking mede bepaald door de concrete kerkelijke situatie

Een aspect van de vrijmaking dat we beslist niet over het hoofd mogen zien is dat zij als gedateerd kerkhistorisch gebeuren in haar concrete gestalte in belangrijke mate bepaald werd door de situatie waarin zij plaats vond, anders gezegd: door haar „Sitz im Leben”.

Dit is voor wie even nadenkt zonder meer duidelijk.

De grote reformatie uit de zestiende eeuw ontstond in een kerk die, behalve een reeks andere ongerechtigheden, ook en vooral de ergste zonde bedreef welke een kerk kan bedrijven, namelijk het verhinderen van de prediking van het evangelie, van de verkondiging van de rechtvaardiging van de goddeloze op grond van het offer van Christus en alléén door het geloof. Deze reformatie was voorts een gebeuren dat heel West-Europa in beroering bracht, en daaraan in velerlei opzicht een ander aangezicht gaf.

Bij de Afscheiding ging het in concreto om een verzet tegen kerkelijke besturen die leervrijheid bevorderden en het duidelijke aanwijzen en bestrijden van ketterij met schorsing en afzetting straffen.

De Doleantie was de integrale afwijzing van een synodaal-hiërarchische kerkorgani-

satie die het koningsschap van Christus over zijn kerk in feite verwierp en haar aan het ongelooft prijs gaf.

De Vrijmaking bestond uit het neen-zegen tegen bepaalde kerkelijke leerbeslissingen en de daaruit voortvloeiende, met schending van de kerkorde gevelde, onchristelijke en onkerkelijke vonnissen.

Al gaat het nu in iedere echte reformatie in wezen steeds om hetzelfde, namelijk om het weer gehoorzaam worden aan de levende God en zijn Christus, naar uitwijzen van het Evangelie, en dan speciaal ten aanzien van het kerkelijke leven — de kerkelijke situatie waarin ze plaats vond; de momenten van Gods Woord welke daarbij in geding kwamen; de mate van afval waarmee men geconfronteerd werd; de strijd die gevoerd en de vervolging die doorstaan moesten worden om tot de geëiste gehoorzaamheid te komen; de consequenties waartoe ze leidden; de invloed welke ze op heel het leven uitoefenden; het gebied waarin ze doorwerkten en nog veel meer, waren er oorzaak van dat de onderscheiden reformaties een ten opzichte van elkaar geheel verschillend karakter droegen en ook een specifiek eigen, kerkhistorische betekenis verkregen.

Deze verschillen moeten bij de beschouwing en de beoordeling van de reformatorische bewegingen welke de historie ons aanwijst ten volle in rekening worden gebracht.

Het is uit dien hoofde b.v. ridicuul de vrijmaking uit 1944 zonder meer op één lijn te plaatsen met de Grote Reformatie die het leven van geheel West-Europa ingrijpend wijzigde. En het is ook onjuist tussen Afscheiding, Doleantie en Vrijmaking zonder meer een is-gelijk-teken te plaatsen.

C. V.

⁶⁰⁾ Zie zijn „Ons Aller Moeder” anno Domini 1935, Kampen, blz. 31 v., *De Kerk*, Deel II, Goes, 1962, blz. 179 v.

Kerkelijk Leven

KOEKKOEKSEI

Het vorig nummer van ons blad bracht onder de rubriek 'Kerknieuws' een misleidend bericht uit Kampen, waarin werd aangekondigd een bidstond aan de vooravond van de a.s. Theologische-Hogeschooldag en uitgaande van de Gereformeerde Kerk aldaar.

Genoemd berichtje kwam in onze kolommen terecht niet doordat het aan enig lid der redactie of aan onze medewerker, die deze rubriek verzorgt, ter plaatsing werd aangeboden — ware dat het geval geweest dan was het geweigerd — maar doordat het rechtstreeks aan de drukkerij werd toegezonden waar het door onachtzaamheid werd geplaatst.

Dezelfde truc — want anders is het niet — werd ook bij andere bladen toegepast, gelijk mij op heden 17 september bleek uit een gesprek met de kerknieuwsredacteur van Trouw, die mij daarover opbelde. In het Kerkblad voor Overijssel en Gelderland kwam het bericht als Ingezonden terecht. We willen deze wijze van doen maar niet anders dan in het opschrift boven dit artikelje kwalificeren.

Het bericht zelf is bovendien om twee redenen misleidend. De zich noemende Gereformeerde kerk van Kampen bestaat uit enige leden, die zich aan de Gereformeerde Kerk aldaar onttrokken hebben nadat hun bezwaarschriften door de classis Kampen, de p.s. van Overijssel en Gelderland en de g.s. van Rotterdam-Delfshaven waren afgewezen.

De scheurmakende actie die deze broeders eerst binnen de kerk van Kampen ondernamen demonstrenen zij thans op landelijk niveau door tegenover de bidstond van de Gereformeerde Kerk van Kampen aan de vooravond van de Schooldag, waarin ds. D. Vreugdenhil van Zwolle hoopt voor te gaan, een schismatiek biduur uit te schrijven.

Onze lezers weten thans waar ze aan toe zijn.

schorsen

Schorsen is: de man schuldig verklaren aan een openbare grove zonde, die de bedrijver voor de wereld eerloos maakt en in een gemeen lid der afsnijding waardig is. Een geschorste toelaten tot het avondmaal is daarom dwaasheid, en een bewijs, dat schorsing alsdan geen tucht- doch een dwangmaatregel is, geen evangelische verlossingsacte, hoogtepunt van genadedienst der verlossing, en dáárom ook sluitstuk in deel II van de Catechismus, maar miserabel handigheidje van een meerderheid, die lastige monden stoppen wil, liefst echter met bewaring van de zogenaamde eenheid, die echter, geïsoleerd van normen, een idool, een afgod geworden is. Geknoei also.

K. S. in: De Reformatie van 20-7-'45

Rome-Reformatie

In zijn jongste, de derde encycliek van zijn pontificaat heeft paus Paulus VI, zij het niet rechtstreeks dan toch zijdelings duidelijk te verstaan gegeven wat de roomse stoel verstaat onder oecumenische toenadering. Deze encycliek 'Mysterium fidei' heeft een duidelijk halt toegevoegd aan die theologen, die in hun beschouwingen over het avondmaal ten koste van de leer van de transsubstantiatie enige toenadering tot de reformatorische leer van het avondmaal schenen te vertonen, door sterke nadruk te leggen op de symbolische en sigficatieve zin van het sacrament: dat brood en wijn in het avondmaal de tekenen (en panden) zijn van het gekruisigd lichaam en vergoten bloed des Heren. Daartegenover heeft de paus thans ex cathedra en dus krachtens zijn onfeilbaar leergezag uitgesproken o.a.: „Het aspect van sacramenteel teken mag niet zo naar voren worden geschoven alsof de symbolische functie op uitputtende wijze de vorm van aanwezigheid van Christus in het sacrament tot uitdrukking zou brengen.” En: „De priester mag niet de mening verkondigen dat Jezus Christus niet meer aanwezig zou zijn in de geconsacreerde hosties, die na het opdragen van de mis overblijven.”

In deze encycliek herhaalt de paus dat lichaam en bloed van Jezus Christus werkelijk en stoffelijk aanwezig zijn in het gewijde brood en de wijn van de eucharistie.

In deze richting wijzen reeds de aanvangswoorden van deze encycliek: 'Mysterium fidei...', 'Het geheimenis van het geloof'. Dat woord mysterium is in het roomse vocabulaire bij uitstek het woord voor het geheimenis van het altaar.

Het is duidelijk dat de paus in deze encycliek de oude leer van de transsubstantiatie heeft gehandhaafd en de lijn van het concilie van Trente doortrekt. Op dat concilie werd de leer van de transsubstantiatie niet alleen bevestigd, maar werden ook allen die de reële tegenwoordigheid van Christus in brood en wijn loochenen door het 'Anathema sit' vervloekt.

Thans staan de vernieuwingstheologen in de roomse kerk voor de keus: òf buigen voor het pauselijk leergezag òf het risico van dat anathema nemen.

Intussen wordt duidelijk wat Rome onder oecumenische toenadering tot „de gescheiden broeders” verstaat: zij mogen terugkeren in de roomse schaapskooi.

Het is te hopen dat ook die protestanten, die van een toenadering tot Rome dromen eens recht nuchter worden. Rome mijdt de discussie niet. Alleen ook hier geldt wat De Génetet in ander verband eens zei: Kritiek mag alles onderzoeken, alleen maar het kritiekste niet. Wat het onfeilbaar leergezag heeft uitgesproken is en blijft indiscutabel. De eenheid die Rome beoogt is niet de eenheid rond de avondmaalstafel, maar voor het altaar en aan de communiebank.

Het is zaak dat ook de zonen der reformatie, het geestelijk nageslacht van degenen die voor de belijdenis van de Waarheid ook omtrent het avondmaal des Heren als slachtschaepkens Christi het leven geofferd hebben — dat was het echte 'offer des Heren'! — de taal van deze encycloëdijk verstaan. Tegenover onze roomse medechristenen hebben we een taak. Er zijn daar Gode zij dank nog aanknopingspunten voor een gesprek: in het evangelie. Maar dat gesprek zij onzerzijds het getuigenis van Jezus. Om hun, gelijk Aquila en Priscilla deden met de geleerde Apollos „de weg des Heren nauwkeuriger uit te leggen”, en te getuigen in dit geval van: het

Woord alleen, genade alleen, het geloof alleen.

Ook dat laatste is niet discutabel.

Niet omdat een of ander mens dat zegt, maar omdat God zo spreekt in zijn Woord.

Willen we bij 'het gesprek met Rome' ook eens denken aan Boechout, de Kruisbanier en het werk van de kerk van Rijswijk voor Spanje?

Intussen, we zeggen hierom nog niet Roma locuta causa finita. Thans zal moeten blijken of achter wat er in de roomse kerk gebeurt de Geest des Heren is. Hoe zijn daar de reacties op deze encycloëdijk?

G. Visee

Het Woord Gods en de kerkenordening

(II)

De vraag naar de verhouding tussen Gods Woord en de kerkenordening is ook aan de orde gekomen in een polemiek tussen ds. D. Zemel te Enschede-Zuid en ondergetekende. We willen trachten in dit artikel nog iets bij te dragen tot verheldering en gehoopte eenstemmigheid.

Want we hebben hier maar niet te maken met een academische kwestie. De methode vindt onder ons ingang om met een beroep op Gods Woord de kerkenordening opzij te schuiven.

Daarom ingegaan op een recensie

Dat was de reden dat ik ben ingegaan op een recensie van de hand van ds. Zemel. Het betrof hier een recensie van een brochure, door mij enkele jaren geleden geschreven.

Collega Zemel heeft me dat nogal kwalijk genomen en mijn doen scherp veroordeeld. Ik heb daar wat luchtigjes op gereageerd, maar wil me nu toch wel even nader verklaren.

Het niet reageren op een recensie is geen wet van Meden en Perzen. En dat zeker niet, wanneer het een onderwerp betreft, dat van direct praktisch belang is. Het kan daarin zijn rechtvaardiging vinden.

Dat heeft met de spreuk: het doel heiligt de middelen, niets te maken. Van de vrij algemeen aanvaarde regel op recensies niet te antwoorden, omdat dat de schijn kan wekken gelijk te willen hebben, wordt om praktische redenen meermalen afgeweken. De uitzonderingen liggen in dit opzicht voor het grijpen. Ik wijs alleen maar op de tweede druk van "De rechtsbevoegdheid onzer plaatselijke kerken" door de Savornin Lohman en Rutgers, waarin deze schrijvers punt voor punt ingaan op de kritiek, uitgebracht op wat zij in de eerste druk hadden geschreven.

Hiermee is, dacht ik, dit punt wel afgedaan.

Opheldering

Voor we tot de eigenlijke zaak in geding komen, moge ik nog een kleine opheldering geven ten aanzien van een andere kwestie.

In bedoelde brochure "Schorsing en kerkverband" drong ik er op aan, dat een kerkeraad, die moeilijkheden met een ambtsdrager heeft, zich tijdig naar de genabuurde kerkeraad zou begeven voor overleg. Zie voor een preciezer formulering deze brochure en ook straks.

Ds. Zemel omschrijft mijn standpunt als volgt: "De kerkeraad, die zich begeeft tot de raad van de naastgelegen gemeente mag zich nog geen oordeel gevormd hebben".

En dan wrijft hij zich de ogen uit als hij in m'n laatste brochure: Aanvaardt elkander, leest van "de voorgenomen of noodzakelijk geachte of als noodzakelijk verwachte schorsing."

Hier is tegenspraak, zo concludeert hij.

Maar die is er slechts tussen zijn formulering van mijn standpunt in eerstgenoemde brochure en wat hij hier citeert uit de tweede.

Want in de laatste schreef ik, dat ik het nog na ingebrachte kritiek opneem voor de stelling, dat een kerkeraad niet eerst tevoren eigen oordeel moet opmaken, maar ik voegde daar iets aan toe, nl. de woorden: zoals ik deze stelling nader omschreef en tegen ingebrachte kritiek verdedigde in een brochure Schorsing en kerkverband...

En in die nadere omschrijving precieerde ik.

Ik sprak daar van gevallen, waarin twijfel aan de schorsingswaardigheid niet tot de onmogelijkheid behoort en ik noemde daarvan enkele voorbeelden. Dan moet het kerkverband tijdig worden geraadpleegd en niet alvast eigen oordeel worden opgemaakt, naar mijn oordeel althans.

Zo schreef ik.

De weergave van mijn gevoelen door collega Zemel is dus te algemeen. Hij heeft niet gelet op de ergens wel door hem geciteerde woorden: zoals ik deze stelling nader omschreef.

Waar nu de gevallen verschillend kunnen zijn en soms het oordeel van schorsingswaardigheid onomstotelijk vast kan staan, soms ook niet, daarom sprak ik genuanceerd van: de voorgenomen of noodzakelijk geachte of als noodzakelijk verwachte schorsing.

In deze formulering zijn m.i. verschillende mogelijkheden verdisconteerd.

En van tegenspraak bij mij kan daarom, naar ik meen, niet gesproken worden.

Dit echter in het voorbijgaan.

We gaan nu naar de hoofdzaak toe.

De stand van het geschil

Het standpunt van ds. Zemel is naar ik meen als volgt weer te geven: Als een kerkeraad van oordeel is, dat Gods Woord een schorsing gebiedt en het kerkverband in engere zin (naburige kerkeraad, eventueel classis) dat oordeel niet deelt, dan mag zulk een kerkeraad tot schorsing overgaan onder volgend appèl op de meerdere vergadering.

Was de schorsing naar het oordeel van zulk een meerdere vergadering naar de Schriften, dan wordt zo'n kerkeraad uit de Schriften gerechtvaardigd. Is het tegendeel het geval, dan is hij uit de Schriften geoordeeld.

De grond voor deze stelling is dat Gods Woord boven de kerkenordening gaat.

Deze redenering lijkt op het eerste horen zeer aannemelijk.

Dat de zaken hier echter niet zo eenvoudig liggen, blijkt uit het volgende:

Ds. A. van der Ziel is tegen het oordeel van de genabuurde kerkeraad en van de classis in geschorst door zijn eigen kerkeraad. Naar het oordeel van de verdere meerdere vergaderingen was ds. Van der Ziel schorsingswaardig, naar de Schriften.

Maar ds. Zemel is van oordeel dat deze meerdere vergaderingen dit niet uit de Schriften hebben aangetoond, zodat te concluderen valt dat naar zijn oordeel de kerkeraad van Groningen-Zuid niet uit de Schriften gerechtvaardigd is.

In de praktijk liggen de zaken wel eens wat gecompliceerder dan op papier.

Nu wijst collega Zemel er m.i. terecht op, dat op verschillende meerdere vergaderingen tot nu toe de **eenstemmigheid** ontbrak en dat dit tot bezinning en voorzichtigheid moet nopen.

Maar dat is nu juist de hele zaak bij de bewuste bepaling van art. 79 K.O., wanneer dit het voorafgaand gemeenschappelijk oordeel van twee kerkeraden eist.

Als die er niet is... mag de eigen kerkeraad dan toch maar doorgaan en schorsen?

En als het oordeel van de te hulp geroepen classis ook verschilt van dat van de eigen kerkeraad, mag deze dan toch maar doorgaan en schorsen?

Ik geloof, dat hier reeds de waarschuwing van ds. Zemel om zich te bezinnen en voorzichtig te zijn, in acht genomen moet worden. Zij moet niet veel en veel later komen, maar hier reeds worden geuit.

Dat zegt ook de kerkenordening.

TE BERDE

Wanneer men de literatuur op sociaal-economisch gebied van de laatste tijd ook maar vluchtig heeft gevolgd, dan zal men tot de ontdekking zijn gekomen, dat er twee vraagstukken zijn die alle aandacht opeisen: het vraagstuk van de rechtsvorm van de onderneming en het vraagstuk van de ongelijke inkomsten- en vermogensverdeling.

Het zijn aparte vraagstukken. Men kan voorstander zijn van maatregelen ten aanzien van het eerste vraagstuk en tegelijk tegenstander van maatregelen ten aanzien van het tweede punt. De omgekeerde situatie is ook denkbaar. Maar beide vraagstukken hangen toch samen. Ze hebben iets gemeenschappelijks.

Beide problemen worden naar voren geschoven door dezelfde groep mensen. Dat zijn dan de vakbondsleiders en de sociale theoretici.

En aan beide vraagstukken ligt ook veelal dezelfde gedachte ten grondslag: een nobel, enigszins ideaal streven naar een betere, opener, democratischer maatschappijstructuur.

Bij de beoordeling en waardering van dit soort vraagstukken moeten we ons, dacht ik, voor twee dingen hoeden.

We kunnen ons, ten eerste, makkelijk van deze vraagstukken afmaken. We kunnen dat doen door de vragen te laten, en over te gaan tot de orde van de dingen van de dag. Geraffineerder is het echter om wel aandacht aan deze problemen te schenken, maar onze beschouwingen te beperken tot een enigszins uitvoerige verwijzing naar de o, zo slechte vakbonden en de o, zo dwalende theoretici, die deze vraagstukken dan zouden hebben gelanceerd.

Het is mij wel eens opgevallen, dat een belangrijk deel van de sociaal-economische gedachtenvorming in onze kring zijn voedsel vindt in argwaan en achterdocht ten aanzien van het doen en laten van de vakbonden en hun mentoren. U moet er maar eens op letten, hoe gebeten wij in het algemeen reageren op de "bonden en bonzen". Achten wij een bepaalde zaak al niet bekeken, als we de herkomst weten? Wat drijft ons eigenlijk in onze beschouwingen? Haat en nijd, verbeterheid en achterdocht, of een eerlijke en oprechte zorg over de gewone man, die "onder zijn eigen wijnstok" in vrede wil leven? Ik dacht, dat er reden was om deze vragen te stellen.

Deze zorg om de "gewone man", die naar mijn gevoel het uitgangspunt moet zijn van al ons denken op maatschappelijk en politiek gebied, kan ons voor het tweede gevaar behoeden, dat ons in deze bedreigt. Het gevaar nl. om het vraagstuk van de rechtsvorm van de onderneming en dat van de vermogensverdeling te dramatiseren. De gewone mens, de gewone werknemer, de gewone ambtenaar, staat zeker niet te dringen om een grote organisatorische, juridische, omvorming van ons maatschappelijk bestel. De zorgen van de dag, die zijn positie in de maatschappij met zich mee brengen, houden hem veel meer bezig, dan mogelijke, maar altijd vage denkbeelden inzake een nieuwe structuur.

Er is onlangs in Duitsland een enquête gehouden, die ten doel had de urgentie op het spoor te komen van bepaalde misstanden in de maatschappij. De uitslag van deze enquête wees uit, dat men algemeen het vraagstuk van de stijgende prijzen als verreweg het urgentst beschouwde. Op de tweede plaats volgde een aantal problemen, die de dagelijkse levens- en arbeidsvoorwaarden met zich meebrachten, zoals het jachtige leven, de luchtverontreiniging, het lawaai op straat en in de fabriek. Op de derde plaats kwamen de klachten over de ethiek van het moderne economische leven: de mensen denken alleen maar aan geld verdienen, de jeugd wil niet meer werken, de consumptie wordt steeds opgeschroefd. Pas op de vierde en laatste plaats werd er geklaagd over de ongelijke vermogensverdeling.

Het is een interessant onderzoek, waarvan de uitslag te denken geeft.

v. O.

Als deze eenstemmigheid er niet is, dan zegt zij: stop, niet verder!

Er is een vóórgeand oordeel van twee kerkeraden nodig, zegt hij.

Een eenstemmig oordeel.

Eenstemmigheid!

Onze vaders, die de kerkenordening opstelden, wisten ook heus wel, dat Gods Woord boven alles staat, ook boven de kerkenordening, maar zij wilden dat elke schorsing werkelijk naar Gods Woord zou zijn. Daarom namen zij de bepaling op, dat de eigen kerkeraad, die licht partijdig en bevooroordeeld kan zijn, niet alleen op eigen oordeel mocht afgaan. Natuurlijk zegt elke Gereformeerde kerkeraad die meent te moeten schorsen, dat Gods Woord dit eist en dat kan zijn eerlijke overtuiging zijn. Maar dat dit werkelijk ook het geval is, zal moeten blijken uit het instemmend oordeel van de kerkeraad van de naastgelegen gemeente, aldus de kerkenordening. Zij acht dit als waarborg noodzakelijk; vanwege ingeslopen misbruik, zegt Rutgers.

En zij eist een v o o r g a a n d oordeel.

Dat kan veel drukte en moeilijkheden voorkomen.

Ook tijdelijk onrecht.

Ook blijvend onrecht, doordat men zich gaat neerleggen bij de feiten, die nu eenmaal geschied zijn.

Natuurlijk kan men door kerkordelijke bepalingen nimmer volstreekte waarborgen scheppen, ook hier niet. Maar de kerkenordening streeft hier naar zo groot mogelijke waarborg voor goede rechtspraak naar de Schriften.

Het standpunt van collega Zemel en anderen strijdt m.i. tegen de letterlijke tekst en de daarin kennelijk begrepen bedoeling van de kerkenordening en tast genoemde waarborg aan.

Daarom heb ik van het begin af tegen deze van de kerkenordening afwijkende mening stelling genomen. En gestreden voor deze waarborg, dat er inderdaad alleen naar de Schrift tucht over ambtsdragers geoefend zal worden.

De dienende functie van de kerkenordening

Met de stelling, dat Gods Woord boven de kerkenordening staat, kan men dus een verkeerde kant uitgaan. Er is wel een waarheid in beleden, maar er is niet alles mee gezegd.

Er moet bij gezegd worden, dat de kerkenordening naar geest en strekking uit Gods Woord genomen is, daarop steunen wil en de heerschappij van Gods Woord in de kerken dienen wil.

Art. 1 zegt dit laatste zeer duidelijk: Om de goede orde in de gemeente van Christus te onderhouden, zijn daarin nodig: de diensten; samenkomsten; opzicht der leer; Sacramenten en ceremonieën; en Christelijke straf, waarvan hierna ordelijk zal gehandeld worden

Uit het opgenoemde is duidelijk, dat het hier maar niet om een formele, "organisatorische" orde gaat, maar om de geestelijke, de schriftuurlijke. Want dit alles wordt ons door de Schriften voorgeschreven. De diensten, samenkomsten enz.

Vanzelfsprekend is het ene artikel meer direct uit de Schrift genomen dan het andere en is soms, als in de wetten van Mozes met de hardigheid der harten rekening gehouden alsmede met allerlei bestaande toestanden, en is ook rekening gehouden met de christelijke vrijheid. Maar in alles zoekt de kerkenordening toch het schriftuurlijk leven der kerk te dienen en te bevorderen.

Daarom is de strijd voor de rechte onderhouding van de kerkenordening en tegen de ontkrachting o.m. ook van de betrokken bepaling uit art. 79 K.O. met een beroep op art. 31 of art. 87 — zoals dat door Groningen-Zuid en anderen is gedaan — ook geen kwestie van juristerij en advocaterij. Het is een opkomen voor de gereformeerde kerkregering, die naar de Schriften is en een tegenstand bieden tegen allerlei subjectivisme, zoals dat onder ons de kop opsteekt, zij het onbedoeld en ondoorzien.

Elkaar aanvaarden

Ds. Zemel schrijft dat hij, toen hij m'n brochure "Schorsing en kerkverband" recenseerde, slechts een recensie wilde geven en verder zijn mond houden om het geharrewar niet groter te maken. Waarom moest mijn mond nu verder opengebroken worden, zo vraagt hij. Met een toespeling op mijn tweede brochure zegt hij: Had ds. Janssen me in dit opzicht niet kunnen aanvaarden?

Graag wil ik hierop nog even antwoorden om de rest van de polemiek maar te laten voor wat zij is.

Er bestond bij mij geen behoefte om het geharrewar groter te maken. Ik schreef in de eerste brochure niet over de materie van het vonnis over ds. Van der Ziel, maar over zaken van kerkrecht in het algemeen, over rechtsbeginnelen en de goede hantering van de kerkenordening.

Naar mijn mening stelde collega Zemel in zijn recensie de zaken niet juist, evenmin als in zijn laatste schrijven aan mijn adres. Waar het hier niet ging om een incidenteel geval, maar om een vraagstuk van kerkrecht in het algemeen, reageerde ik om zo tot nadere discussie te komen. Vandaar ook weer dit artikel, nu ds. Zemel wat het incidentele geval betreft — de schorsing van ds. Van der Ziel — ook van oordeel is dat niet is aangetoond, dat deze door de Schrift geëist werd. Daardoor is de door mij in eerste instantie aangesneden zaak echter geenszins van de baan: hoe en wanneer mag er geschorst worden en wat be-

tekent de kerkenordening voor ons?

Dit moet m.i. "uitgepraat" worden, want dat is een vraag van zeer grote betekenis.

Ik wil eindigen met een reeds eerder door mij geciteerd woord van prof. dr. K. Schilder:

"Wij mogen slechts zóó samen optrekken, als tevoren voor Gods aangezicht door de vrije kerken over en weer beloofd is, d.w.z. overeenkomstig Gods Woord en de aangenomen kerkenordening..."

En een zorgenzware tijd dringt den eisch tot betoon van trouw aan het akkoord van samenleving slechts des te krachtiger aan bij aller consciëntie. Waar zovele "vastigheden" wankelen, daar behoort met name de kerk "de vastigheden" te bewaren; en haar akkoord na te leven. Verbreking van dit akkoord te veroordelen, en te bestrijden, is altijd roeping..."

G. Janssen

Het lied van de heks

n.a.v. „Das Hexenlied”
Ernst von Wildenbruch

III.

Broeder Medardus spreekt nadat hij gestorven is

Als wij beide verhalen samenvatten kan dat als volgt.

Broeder Medardus, door de kloosterbroeders reeds bij zijn leven heilig verklaard, gaat al vijftig jaar gebukt onder vreselijke wroeging: hij heeft de dood van een onschuldige vrouw op zijn geweten. En, wat nog erger is, de vrouw had hem lief.

IJlend op zijn sterfbed zingt hij het lied, dat hem een halve eeuw vervolgde. En daarmee begint zijn zelfbeschuldiging. Biechtvader, kloosterbroeders en vervloekende prior schieten te kort. Toch krijgt Medardus nog een kans, voor zijn sterven zijn misdaad te belijden.

Dan valt hij van zijn voetstuk. Zelfs Medardus heeft maar een beginsel van heiligheid — maar blijkt bovendien een laffe moordenaar te zijn. Terwijl de verworpen vrouw onschuldig blijkt te zijn geweest, en nochtans haar moordenaar lief had tot in de dood.

Het kan haast niet erger. Fanatieke godsdienstijver kan onschuldige mensen de dood in drijven. Ons oordeel over goed en kwaad kan zo kortzichtig zijn, kan zo vreselijk falen. Laten we daarom voorzichtig zijn, als wij anderen oordelen.

De bekorende heks

Een rooms-katholiek zou zeggen (en misschien zegt u het na): die vrouw had het anders knap opgezet. De zwakke plek in de muur naar de vrijheid was immers de jonge ongehuwde priester; nog geen mummie, nog geen stuk theologie, maar met heet bloed. De vrouw had trouwens als losprijs niets te bieden dan zichzelf. Ze kon haast voorzien, dat zelfs een priester daar in zou lopen. Alles zondig genoeg om te bewijzen, dat ze wel degelijk een heks, een verduiveld verleidelijke vrouw was.

Kom kom. Laten we ons niet vergissen.

De levensdrang van de mens is enorm sterk. Het leven was voor de veroordeelde zo zoet geweest, dat ze geen reden had de dood te verkiezen. En als de meelijdende priester haar zou laten ontsnappen zou hij zelf — om grote moeilijkheden te vermijden — medeplichtig moeten worden, mét haar moeten verdwijnen. Dit gedwongen samengaan zou voor de vrouw geen bezwaar zijn. Ze zocht, als eenzame vrouw, een begrijpende ziel. En de jonge man miste smartelijk genoeg een hulp-als-tegenoverzich. Samen staande aan de rand van dood-

en-leven vonden deze twee jonge mensen elkaar.

En is die bekoring der geslachten nu zo slecht?

Staat u, waarde broeder, onder de permanente bekoring van uw vrouw?

Waarschijnlijk wel. En toch beweert u niet met een heks te zijn gehuwd.

En bekoort u, liefvallige zuster, doorlopend uw echtvriend? Proficiat, nog vele jaren. De Schrift noemt u de lust van zijn ogen, en geenszins een heks.

De Schrift moedigt ons aan, het leven te genieten met de vrouw die we liefhebben. En in die liefde mogen we „als de Heiland zijn”, immers Zijn beeld vertonen.

Maar het is de fanatiek religieuze mens geweest, die het beter wist.

Bleef Medardus staande?

Natuurlijk heeft Medardus recht op onze sympathie. Hij bood weerstand aan de enorme bekoring van een jonge vrouw. De weg van de minste weerstand zou een zeer aangename weg zijn geweest. Maar hij zei neen.

Dat is te zeggen: hij begon al met een woordloos ja. En alleen de angst, dat hij zijn kloostergelofte zou breken, deed hem vluchten.

Toen Jozef eens vluchtte voor Potifars vrouw, bleef hij staande. Hij viel niet in de gespannen strik: want zijn vlucht was tot behoud van alle drie betrokkenen.

Maar toen Medardus vluchtte voor een vrouw... viel hij onderstboven. Want zijn vlucht hield alleen zijn klooster-heiligheid ongerept, maar betekende verder de ondergang van beide betrokkenen. En de Heere wil van ons geen klooster-heiligheid, geen religieuze onaantastbaarheid — maar hij vraagt ons: zorgende liefde voor de naaste!

De liefde is sterk als de dood

Medardus zag de verzoeking op de verkeerde plaats. Hij dacht zijn eed te moeten houden, welke een dwaasheid was. En hij meende te zondigen, door zijn lot aan dat van een vrouw te binden.

Hij zag namelijk nog niet wat liefde is.

Hij zag in God nog een god, die mensenoffers vraagt; het celibaat van een man, de vuurdood van een vrouw.

Hij zag niet die God, die in eindeloos erbarmen Zijn eigen Zoon gaf, om vrome priesters en zondige vrouwen te redden, ja die beide. En daarom herkende hij de liefde van de vrouw niet: meende alleen vuige zinnelijkheid en levensdrang te zien. Ja daarom herkende hij zijn eigen liefde voor de medemens niet: vreesde voor „zondige” erotiek.

Toch leerde de vrouw aan Medardus, wat liefde is.

Ze vervloekte niet. Haar blik vernietigde hem niet. Ze verweet niets. Ze had lief, als de Heiland, tot in de dood. Haar liefde was sterker dan de dood: haar liefde vond ná haar dood een blijvende plaats in het hart van Medardus, ontstak daar na vijftig jaar wederliefde.

En deze wederliefde, welke hij in zijn jeugd als zondig verwierp, beheerste hem in zijn ouderdom zo volkomen, dat hij zich na zijn dood met haar verenigd wist!

Zie wat liefde vermag. Een méns maken van een „heilige”. Leven brengen in de dood. Gelukkig maken, wie ongelukkig was. Vergeven wie ons iets schuldig zijn.

Niet de fanatieke kerkmens, die banbliksems slingert en ambtsbroeders schorst en afzet, weet wat liefde is. De liefde stelt zichzelf op de plaats van de veroordeelde, is bereid voor hem te sterven. Mozes wist wat liefde is: „delg mij maar uit Uw boek”. Maar Mozes was dan ook „een zeer zachtmoedig man, meer dan enig mens op de aardbodem”.

Onze opzieners zijn vaak zo ver niet. Zien hun vrouwen nu geen kans, hun te leren wat liefde is?

Het kerkelijk oordeel

Uit het verhaal blijkt dat de vrouw onschuldig was. Ze was een slachtoffer van de beruchte heksenprocessen. Een uit velen. We kunnen aan deze historische figuren niets goed maken. Ten hoogste trachten nieuw onrecht te voorkomen.

Natuurlijk heeft de kerk het beheer over de sleutelen des hemelrijks ontvangen. Kreeg macht om te openen — zélf's macht om te sluiten. En als de kerk, in evangelieverkondiging en ban, naar de Schrift spreekt, wordt haar oordeel tot in de hemel geregistreerd.

Maar de „stoelen des gericht's” zijn: „stoelen van het huis Davids”.

Dat is: alleen Davids grote Zoon spreekt recht. De kerk heeft alleen maar amen te zeggen.

Als de kerk steeds had bedacht, dat háár oordelen waardeloos zijn, maar dat ze alleen 's Heeren oordeel heeft uit te voeren... wat zou de kerkgeschiedenis er gans anders uitzien.

En dat was het, wat de prior begon te begrijpen.

Hij zag dat de kerk gruwelijke fouten had begaan. Dat een onschuldige vrouw was gedood. Waarschijnlijk met vele zusteren. En dat een moordenaar heilig was verklaard. Waarschijnlijk met vele broeders.

Hij zag ook dat een „heks”, aan wie geen plaats onder Gods zon werd vergund, in hoogste ressort gratie kon verkrijgen; immers wie veel heeft liefgehad wordt veel vergeven. En dat een moordenaar, die al vijftig jaar berouwvol zijn straf heeft uitgezeten, een gebroken en verslagen hart kan bezitten, dat voor God kostelijk is!

Maar alles was verbijsterend voor de prior. Hier viel een eeuwenoud kerkelijk bouwwerk in puin. Hier bleek de kerk rechtvaardigen te hebben verdoemd, en goddelozen te hebben zalig geproken; hetgeen voor de Heere een gruwel is, beide gevallen.

Onze heksen

Ja, ons krampachtig kerkelijk bestel kan onnoemelijk veel kwaad doen. Denk aan Paulus, toen hij nog Saulus heette. Vraag het aan Galilei, die tot de brandstapel werd veroordeeld toen hij ontdekte dat de aarde om de zon draait. Vraag het aan Hendrik de Cock, vraag het die tallozen, die door een wild orthodox kerkbestel zijn vervolgd, geschorst, afgezet, uitgeworpen, monddood gemaakt. Om hun wandaden... of om hun geloof?

Zijn de talloze verbrande „heksen” allen

bewijsbare tovenaressen geweest — of heeft de kerk zich vergrepen aan haar dochters?

Zijn de talloze slachtoffers van kerkwetten allen gevallen om hun ergerlijke leer of levenswandel — of heeft de moeder zich aan haar zonen vergrepen?

U hoeft het antwoord niet direct te geven, mits u er zich eerlijk op wilt beraden.

Dit staat vast: toen de Heiland gevangen genomen werd hadden de kerkmensen een wét, en naar die wet moest Hij sterven. Het ging volkomen ordelijk en in kerkstijl. En sedertdien zal er wel niemand gevonnist zijn, of de kerk heeft vooraf het rekvisitoir ordelijk aan de kerkelijke wetten getoetst. Van Abel af tot Zacharia toe; en wie daar verder volgt.

Toen de overspelige vrouw op heterdaad werd betrapt, moest zij naar de wet van Mozes, dat is naar de wet des Heeren, sterven. Door steniging.

Alleen maar... de Heiland legde de wissel om: hij rangeerde de orthodoxe kerkwagen op de weg der genade. Hij vroeg de allerheiligsten, om de eerste steen te werpen op de vrouw. En de allerheiligsten slopen massaal weg. Toen veroordeelde Hij ook niet.

Wie Christen wil zijn, volge deze Heiland. Hij telle geen neuzen om te weten wat recht en onrecht is. Het kerkrecht is geen goudschaal, die op een halve neus doorslaat.

Gods erbarmen

De fanatieke priester dreigde Gods genade mis te lopen. Door zijn eigenwillige godsdienstigheid meende hij zijn heil te bewerken. Maar toen hij zijn wrede kerkelijke afgod verloochende, kwam de genade tot hem. Kreeg hij toch nog vrede — uit genade.

Er zijn vloeken, die afketsen als een fladderende mus, als een scherrende zwaluw. Zo ging de vloek van de prior over Medardus heen; zo ontkwam de „heks” aan de kerkelijke vloek. Want wie Gods uitverkoren kinderen aanraakt, vindt een machtige Be-

schermer tegenover zich. Dat mogen wij wel bedenken, als wij het „schuldig” gaan uitspreken over de hoofden van broeders. Want onze ijdele vloek komt op het eigen hoofd terug!

En zien we ooit werkelijk liefde in de kerk (die ze tegenkomt die merke daar op, want liefde is een zeldzaam verschijnsel) dan mogen we bedenken, dat Gods liefde ver boven de toppen van onze zondige liefde uitgaat.

Hij gaf Zijn Zoon niet voor rechtvaardigen, niet voor eerwaarde, wel- en zeereerwaarde, noch voor hoogerwaarde heren; doch voor zondaren, voor onsympathieke mensen, voor mensen waar nogal iets op aan te merken is, kortom voor mensen als u en ik. En Hij wil niet, dat een van onze zondaren verloren gaat. Willen wij het beeld van de Heiland vertonen, dan maken wij van de kerk een arke des behouds — geen baggermolen.

Liever een heks teveel op aarde, dan een „heks” teveel verbrand.

Liever een ketter teveel door de mazen van het kerkrechtelijk net geglijpt, dan een broeder teveel doodgeslagen.

In de duistere middeleeuwen, toen het kerkvolk nog niet kon lezen, vertrouwden de scharen op enkele „leiders” die het weten konden.

Vandaag is het Woord nabij ons, in onze kast en in onze zak, in ons hoofd en in ons hart. We weten zeer wel, wat de weg van Gods erbarmen is. Die weg behoeven onze „leiders” ons echt niet te leren.

En voorts

„Wat ons mensen ook boven het verstand
ooit mag gaan:
daarboven is Een, die het wel zal verstaan.
En Hij, wien het oordeel behoort,
wankelt niet.
Gaat dan bidden, mijn broeders.
Wij oordelen niet.”

D. W. L. Milo.

BOEKBESPREKING

Ds. C. Vonk, De voorzeide leer Ib. De Heilige Schrift: Leviticus, Numeri, Deuteronomium. Afl. 3-8. Druk: „Barendrecht”, Barendrecht.

Onverdroten gaat ds. Vonk voort met zijn schone werk over de Heilige Schrift, onderdeel van de reeks „De voorzeide leer”. Deel Ib van dit onderdeel bespreekt de boeken Leviticus, Numeri en Deuteronomium.

Een vorig maal hebben we al verteld dat ds. Vonk in het begin van Ib, in verband met het boek Leviticus, uitvoerig handelt over de theorie van „de onsterfelijke ziel”, waarbij hij ook ingaat op de kwestie van de dusgenaamde tussen-toestand. Dit gedeelte eindigt met een summier bespreking van de beslissing van de particuliere synode van het zuiden (1962/63) over een aanklacht welke was ingediend tegen ds. Telder. Deze summier bespreking wordt afgesloten op de eerste bladzijde van aflevering 3.

Dan gaat het verder uitvoerig over de „offerthora”, de onderwijzing, de leer van Gods verbond voor de offers, hetgeen onderwijzing was in het Evangelie, de goede boodschap van Gods genade. Ds. Vonk wordt niet moede daarop te wijzen, dat we in de thora (meestal vertaald door „wet” maar dat eigenlijk „onderwijzing”, „lering” betekende; het is goed dat telkens weer te bedenken, want bij het woord „wet” denken wij zo gauw wettisch of wetticistisch of juridisch) te doen te hebben met het Evangelie. Zeker, door de thora van Horeb werd Israël's leven óók ingeperkt, de thora was als een voorged, een paedagoog (brief aan de Galaten), maar de eigenlijke zin van de „wet” is toch evangelisch. Helaas is het besef daarvan praktisch verloren gegaan onder Israël: het Israël dat we in het nieuwe testament ontmoeten is door en door wettisch, wetticistisch. Jezus, Die kwam om „wet en profeten” (= het oude testament) te vervullen, kon voor Zijn onderwijzen in de ware evangelische zin der „wet” nauwelijks een klankbodem vinden. En ook in later tijd, ja tot in onze dagen, wordt met de thora vaak op juridische wijze gemanipuleerd.

En, dit tussen haakjes, dat wordt óók menigmaal gedaan met de belijdenis en met de kerkenordening. Tot grote schade van het waarachtig kerkelijk en christelijk leven. Tot grote schade van de waarachtige vroomheid, het waarachtig leven in Gods verbond.

Het stuk over de offerthora, met de noten, loopt door tot blz. 291 (in afl. 4).

Dan komt een hoofdstuk over de priesterschap, vervolgens een over het volk van Jahweh (een „afgescheiden” volk, dat in z'n levensstrijd z'n „afgescheidenheid” moest laten uitkomen, en dat op allerlei wijs, ook door heel veel symboliek waarvoor de Oosterling gevoeliger is dan de Westerling, in die „afgescheidenheid” onderzeten werd opdat het daarbij toch maar zou blijven en zich niet door heidendom zou laten besmetten), daarna een over de grote verzoendag, voorts een over „voorzichtig met bloed” (bloed doet denken aan de dood, en Israël, het volk van de God des levens, moest zich verre houden van de dood!), en verder een over „Geen heidense levensstijl”, een over „Priesters en offergaven heilig houden” en tenslotte een over „Mijn sabbatten inacht nemen”.

Het is natuurlijk niet mogelijk om hier na te vertellen alles wat ds. Vonk ons uit de Schriften voorhoudt. Men leze! leze! Het is ontzaglijk rijk van inhoud. En ik ben blij dat blijkbaar zo'n boek nog kan verschijnen: waren er geen afnemers dan kon het niet doorgaan. Maar we moeten het niet decoratief in de kast laten staan. We moeten het lezen! lezen!

Op enkele dingen vestig ik in het bijzonder de aandacht.

In de eerste plaats hierop, dat ds. Vonk zo treffend telkens weer laat zien het onderscheid tussen de Sinaitische en de nieuwe bedeling, een onderscheid dat lang niet altijd in acht genomen is en wordt. In de tweede plaats verdient het de aandacht dat ds. Vonk de sabbat een Sinaitische en niet een scheppingsinstelling acht. Een zaak, die de laatste tijd nog al eens voorwerp van discussie geweest is en waarover de discussie vrijelijk moge voortgaan. Ik meen dat ik vroeger al eens vermeld heb dat ds. Vonk met dr. D. Holwerda de uitdrukking „grondlegging der wereld” doet zien op de grondlegging der Israëlitische wereld bij Horeb. Een vraag die hier even rijst is of dit nu per se gelden moet voor

alle plaatsen waar de uitdrukking voorkomt. Is dit een min of meer technische term geweest, die overall precies dezelfde betekenis heeft? In de vierde plaats moede ik vermelden dat ds. Vonk de mening is toegedaan dat de twee tafelen der wet niet elk een deel van "de tien woorden" bevatten, maar dat op beide de gehele wet der tien geboden geschreven stond: een origineel en een copie. Ik meen dat ergens de vraag al is opgeworpen of dit niet in strijd komt met de belijdenis. Zondag 34 zegt immers op de vraag: Hoe worden deze geboden gedeeld?: In twee tafelen!... Maar er is toch zeker vrijheid om op goede gronden een andere exegese te geven van Bijbelplaatsen dan een belijdenisgeschrift geeft, even goed als er vrijheid is om de brief aan de Hebreëen te beschouwen als niét door Paulus geschreven hoewel de Ned. Gel. Bel. hem aan Paulus toekent. Laten we aldus bevestiging aan de belijdenis niet maken een binding aan in de zestiende eeuw algemeen heersende exegese en andere opvattingen, die ook in de belijdenis en de Catechismus wel doorklinken.

Van uitzonderlijk belang acht ik wat ds. Vonk schrijft over wetticisme en judaïsme (blz. 386-477). Hoogst actueel en hoogst leerzaam. En tenslotte — om niet meer te noemen — wijs ik, zoals ik vroeger ook al eens gedaan heb, op de wijze waarop ds. Vonk spreekt over de overeenkomst tussen Israël en andere Oosterse volkeren in instellingen en wetten.

Een enkel vlekje: Op pag. 236 lees ik van "de aanwezigheid der betroffenen mensen". In het spraakgebruik komt hoe langer hoe meer in zwang "betroffende" in plaats van "desbetroffende". De 24ste druk van het woordenboek van Koenen-Endepols zegt bij "betroffende": "Het thans gangbare **betroffende** in b.v.: het betreffende ministerie, het betreffende boek enz. is niet aanbevelenswaardig; men schrijve: **betroffende**, desbetroffende of genoemde". Maar "betroffen" is helemaal geen Nederlands. Misschien verwarring met "betrokken", dat naar het mij voorkomt ook niet fraai is? Bij gebruik van "betrokken" zou men eigenlijk altijd "erbij" moeten toevoegen. Dan: op pag. 522 spreekt ds. Vonk van "Zijn (d.i. Jahweh's) "zidqoot", Zijn "rechtvaardige daden". Dat klinkt de Hebraïcus wat wonderlijk in de oren. Hij hoort liever: z'daqoot (zidqoot is de status constructus, die alleen gebruikt wordt in verbindingen als: de zidqoot van Jahweh).

Tenslotte: Ik kan (voorshands nog) niet meegaan met de opvatting van ds. Vonk over de term la^azazel (Leviticus 16). Ds. Vonk wil deze crux interpretum (dit kruis der uitleggers) vertalen met: om weg te doen (p. 491). Er moeten heel wat taalmanipulaties verondersteld worden om tot deze vertaling te kunnen komen. Wel zijn er verschillende geleerden, die deze opvatting voorstaan, en ik durf niet te beweren dat ze per se onmogelijk is, maar als ik de desbetreffende plaatsen in Lev. 16 lees: La^azazel naast lejahweh d.i. voor Jahweh (vs. 8); voorafgegaan door lesjallach, d.i. om heen te zenden (vs. 10), dan krijg ik toch de indruk dat Azazel bedoeld is als een eigenaam. Maar wat dan precies de zin is, dat is niet uit te maken. Men kan veronderstellingen opereren, maar zekerheid is niet te geven.

Een en ander neemt niet weg, dat heeft de lezer toch goed verstaan, dat ik met diepe bewondering het werk van ds. Vonk gadesla, een werk dat van enorme studie getuigt en van een wél onderwezen zijn in de Schriften, zodat ook wij daardoor weer onderwezen kunnen worden. A.

Dr P. Bauer: **Horoscoop en talisman.**
N.V. Gebr. Zomer & Keunings Uitgeversmij - Wageningen.

Volgens de ondertitel behandelt dit boek de macht van het moderne bijgeloof. De schrijver, een Duits theoloog, houdt zich al van jongjaf bezig met bestudering van occulte verschijnselen, niet alleen door literatuurstudie, maar ook door eigen onderzoekingen en proefnemingen.

In zijn pastorale practijk komt de auteur in aanraking met een enorme bijgelovigheid. De vraag naar waarzeggers en helderzienden is groot (in Berlijn wordt hun aantal geschat op ongeveer 10.000), de kwakzalverij bloeit welig, terwijl in Duitsland zelfs geregeld sprake is van heksen-bezeringen. Dit boek is dan ook niet in de eerste plaats bedoeld als wetenschappelijk werk, maar met name gericht op de zielszorg. Behandeld worden: magie; telepatie en andere verschijnselen, die behoren tot het terrein van de parapsychologie; droomuitleg; spiritisme e.d.; wondergenezingen; demonen, engelen en heksergelooft; wicelroede, pendel en aardstralen; astrologie en handlijkunde.

Bij de bespreking van elk onderwerp wordt met kennis van zaken naar voren gebracht, wat de diverse wetenschappen (diepte-psychologie, parapsychologie en natuurwetenschappen) aan gegevens hebben te bieden. Verder wordt met een nuchtere vroomheid, die verkwikkend aan doet, uitvoerig ingegaan op de vraag, wat de houding van de christen tegenover deze problemen moet zijn. Het laatste hoofdstuk behandelt op uitstekende wijze de opdracht der kerk in dezen; niet alleen wat betreft onze houding

t.o.v. de problemen op dit terrein, maar vooral, pastoraal, hoe wij onze „occult behepte" broeder of zuster het best kunnen helpen. Dit boek is prettig leesbaar en bespreekt de zaken helder. Bovendien is het voorzien van een uitvoerige lijst van bronnen en geraadpleegde literatuur, en een serie belangwekkende foto's.

Gron.

P. E. Jongsma-Tieleman.

PERSSCHOUW

Over Prof. Van Gelderen — en nog wat II

Verleden week namen we in de Persschouw een interessant ingezonden stuk op dat door prof. Van Gelderen werd geschreven in 1925. Hij deed dat in antwoord op een beschuldiging van prof. Buytendijk dat de Gereformeerde allerlei „vrije" opvattingen omtrent de eerste hoofdstukken van Genesis koesterden maar uit vrees voor „het volk" en de gereformeerde instellingen daarmee niet publiek voor de dag durfden komen.

Prof. Van Gelderen wees deze beschuldiging af door te zeggen dat hij reeds voor vele jaren zijn van de traditie afwijkende opvattingen omtrent de oudtestamentische chronologie had gepubliceerd. Deze waren van langjarige studie bij hem „rijp" geworden. En hij was van oordeel dat nu het volk daar nu ook „rijp" voor was.

Op dit ingezonden stuk van prof. Van Gelderen kwamen veel reacties los.

Zo was er een jonge broeder die o.a. het volgende in de „Overtoomsche Kerkbode" schreef:

Ik ben wel wat onthutst door Uw verklaringen, en ik vind het een verontrustende uitspraak, wanneer ik U zie schrijven: „dat de voortgaande wetenschappelijke kennis invloed moet hebben op de verklaring der Schriftgevevens".

En wanneer ik de woorden uit Uw pen zie vloeien (in verband met de veronderstelde langere tijdsruimte tussen Noach en Abraham): „Naar mijn overtuiging is deze zaak rijp voor de mensen. En dan zijn de mensen ook wel rijp voor de zaak," moet ik U toch beleefd verzoeken wel rekening te willen houden met het feit, dat de „mensen" wel eens zouden kunnen tonen niet **rijp te willen** zijn voor een zaak, die gerijpt is in de hoofden der Heren geleerden, omdat ze toch niet à priori „rijp" behoeven te zijn, zoodra de Heren Professoren en hun opvattingen 't eens zijn geworden?

Nu moet ik tegen boven weergegeven uitspraken ernstig protesteren, en ik ben overtuigd daarin te handelen namens honderden en nog eens honderden ongeleerde Gereformeerden. Wij, ongeleerden **willen** geen Bijbel van elastiek, die we precies zo kunnen rekken als de Wetenschap mocht verlangen. Wij **willen alleen** weten van een Goddelijk Woord dat „eeuwig zeker" is. Wij **willen** geen Bijbel, pasklaar gemaakt naar de maat, die de Wetenschap Gods, waarnaar de Wetenschap zich heeft te richten.

Wij „ongeleerden", wier tolk ik mij in vol vertrouwen maak, willen geen nieuwigheden. En denk nu niet, dat ik een grijsaard ben, bang voor de geringste wrijving! Neen! Ik ben een 25-jarig jongmens, vol idealen voor het leven!

Op de volgende fijne, scherpe en tegelijk liefdevolle wijze diende prof. Van Gelderen deze jonge man van repliek:

Mijn zoon!

Ik wenste wel, dat ge een grijsaard waart. Dan kon ik met u handelen naar het woord der Schrift: „Bestraf een oude man niet hardelijk, maar vermaan hem als een vader" (1 Tim. 5 : 1). Doch nu ge pas 25 jaar zijt, moet ik u wel wat harder aanpakken, al hoop ik daarbij ook, naar de apostolische regel, te blijven in de broederlijke toon.

Kijk eens aan, mijn jongen. Over die kwestie van de tijdsruimte tussen Noach en Abraham heb ik 28 jaar gedacht, voordat ik tot een oplossing kwam. En gij, die pas 25 jaar op de wereld zijt, wilt me over dat punt de les komen lezen. Naar mijn overtuiging zijn onze mensen rijp voor deze zaak. Maar gij komt de veronderstelling uitspreken, dat zij er niet rijp voor **willen** zijn. Weet ge wel, wat voor een boze gedachte dat is? Weet ge wel, dat ge de mensen verdenkt van iets zondigs? God de Here heeft aan Zijn Kerk niet alleen zijn Woord geschonken, maar ook zijn Geest.

Naar de belofte van Christus wordt Gods Kerk door de Heilige Geest van eeuw tot eeuw meer ingeleid in de kennis van het Woord. De verhoogde Christus schenkt aan Zijn Kerk allerlei gaven, ook gaven van wetenschap. En wanneer nu een dienaar van het Goddelijk Woord, die zijn wetenschappelijke gaven enkel dankt aan de genade Gods in Christus, na een studie van vele jaren een gedeelte der Heilige Schrift verklaart op een wijze, die u niet behaagt, — wat doet ge dan? Dan veronderstelt ge dat de Gereformeerde menschen zullen zeggen: „Wij **willen** daarvan niet".

Zulk een onwil zou zondig zijn. Dat klinkt u wellicht vreemd in de oren. Gij beschouwt vermoedelijk die onwil als een teken van eerbied voor de Heilige Schrift. Maar dan vergist ge u. Als die onwil ook bij u gevonden wordt (wat ik uit uw schrijven afleid) dan is dat geen eerbied voor de Schrift. Maar het is eerbied voor uw eigen opvattingen omtrent de Schrift. En weet ge, wat dit in de grond eigenlijk is? In de grond is het eerbied voor uw „eigen ik".

Die eerbied voor het „eigen ik", is te gevaarlijker, naarmate de voorwerpen, waarover het gaat, heiliger zijn. Nu betreft het in dit geval het heiligste, wat zich in uw handen en in de mijne bevindt. Het betreft niet minder dan het geschreven Woord onzes Gods. In dat Woord ben ik sedert 50 jaar onderwezen. Mij is de genade gegund aan de bediening van dit Woord mijn leven te mogen wijden. Dat Woord is het voorwerp van mijn worstelingen en mijn geboden. Aan de verklaring van dat Woord maak ik heel mijn studie van de Oud-Oosterse wereld dienstbaar. En als mijn verklaring van dit of van dat u niet aanstaat, dan zegt ge: „ik wil voor die verklaring niet rijp wezen."

Nu is het niet het eerste, dat gij u daarmede misdraagt jegens mij. Ik ben een feilbaar mens. Ik kan dwalen. Maar of ik inzake de tijdsruimte tussen Noach en Abraham dwaal, daarover kunt gij niet oordelen. En terwijl gij over de juistheid mijner opvatting niet kunt oordelen, komt ge verklaren: „Ik wil niet". En deze onwil is zonde voor God. Want feitelijk zegt ge nu: „deze opvatting van Professor Van Gelderen **mag** niet juist wezen. Nog eens, het is niet het ergste, dat gij u daarmede misdraagt jegens mij: Geef misdraagt u jegens de Here God. Nu geloof ik gaarne, dat ge in dit laatste opzicht onwetend zondigt. Maar dit ontslaat mij niet van de plicht u er op te wijzen. Hoewel onwetend, begaat ge deze zonde, dat gij in uw hart aan de Here God voorschrijft, wat Zijn Woord **wel mag** betekenen, en wat het **niet mag** betekenen. Dat is in strijd met het Calvinisme, ja in strijd met het christendom. Het is in strijd met de ware religie van Oud- en Nieuw Testament. Want het gaat in tegen de regel: Soli Deo Gloria.

Ge vraagt: „Wat heb ik aan een Bijbel die in de 20ste eeuw anders wordt verklaard dan in de 18de eeuw?" Meent ge soms dat onze Dordtsche vaders hebben gevraagd: „Wat hebben we nu aan een Bijbel, die in de 17de eeuw anders verklaard wordt dan in de 15de eeuw?" Daartoe hadden ze te veel eerbied voor de leiding des Heiligen Geestes, die Christus aan Zijn Kerk heeft beloofd.

Wanneer ook gij voor deze leiding des Heiligen Geestes eerbiedig leert bukken, zal het Woord des Heeren u steeds dierbaarder worden. Gij zult het in leven en sterven aan uw hart mogen drukken. Of neen, veel meer dan dat. Dat Woord zal in leven en in sterven uw hart verlichten met de vrede Gods. Dat Woord zal een lamp voor uw voet zijn, een licht op uw pad, totdat ge Hem moogt aanschouwen die het Eeuwige Woord is, — het vlees geworden Woord, — Immanuel, God-met-ons.

Met broedergroet,
C. v. Gelderen.

Prof. Schilder nam deze stukken in De Reformatie over.

Hij wees er op dat er argwaan was gezaaid onder het gereformeerde volk door stukken als van prof. Buytendijk welke reeds lang gepubliceerde resultaten van gereformeerde wetenschap n.b. als geheimzinnigheden voorstelden! In het bereken van dit slechte resultaat bereikte prof. B. precies hetzelfde als de door hem terecht geïtiseerde ketterjagers!

Schilder is daarom zeer dankbaar voor het stuk van prof. Van Gelderen „Deze opmerkingen — zo schreef hij — hebben voor duizenden haar betekenis."

C. V.

Verslag over de bibliotheek

in de cursus 1964/65 van 1 juni 1964-31 mei 1965

Financiën

— De Bibliotheek heeft ook dit jaar weer ruimschoots mogen delen in de algemene welvaart, al beseffen wij terdege, dat zoveel "stui-vertjes" hun weg naar Kampen niet zouden hebben genomen, zonder de permanente dirigerende actie van de leden van het Comité-Bibliotheekfonds, met haar helpsters, en de toegenegenheid van de gemeentelieden.

Het verheugende resultaat was, dat onze inkomsten dit jaar nog weer f 4.165,93 meer bedroegen dan het vorige (f 28.797,93 tegenover f 24.632,00).

Het Comité-Bibliotheekfonds maakte f 24.500,— over (f 2.000,— meer dan verleden jaar) en de Schooldagcollecte bracht f 3.284,64 op (tegenover f 1.706,71).

Onze uitgaven lagen ook aanzienlijk hoger dan het vorig jaar (f 24.374,89 tegenover f 19.600,65),

maar bleven toch nog f 4.423,04 beneden de inkomsten, zodat ons saldo toenam van f 16.842,60 op 16 juni 1964 tot f 21.265,64 op 11 juni 1965.

Aanwinsten

— De Bibliotheek werd uitgebreid met (51 afleveringen niet meegeteld) 1012 geschriften, waarvan 105 gratis werden toegezonden.

De toename aan boeken bedroeg 601 no's, aan brochures 62, aan proefschriften 16, aan tijdschriften 333.

Dientengevolge bezit de Bibliotheek nu ca. 47.100 banden, t.w.: 39.983 boeken, 5.777 brochures (= 1.926 banden), 259 proefschriften en 4.932 tijdschriften.

Daar zowel tijdschriften, als uitverkochte en gezochte standaardwerken de laatste jaren op grote schaal fotomechanisch worden herdrukt, waren we weer in staat een paar belangrijke tijdschriften (Archiv für Reformationsgeschichte en Church history), en ook de Patrologie van Migne, geheel te completeren.

— Aangeschaft werden o.m.:

Bibliografieën en naslagwerken:

- Baring, G. Bibliographie der Ausgaben der "Theologia Deutsch" (1516-1961). 1963.
 Bodel Nijenhuis, J. T. Topographische lijst der plaatsbeschrijvingen van het Koninkrijk der Nederlanden. 1862. — met toevoegsel. 1868.
 Caenegem, R. C. van. Encyclopedie van de geschiedenis der Middeleeuwen; inleiding tot de geschreven bronnen van de geschiedenis der Westerse Middeleeuwen; met de medewerking van F. L. Ganshof. 1962.
 Gouw, J. L. van der. Oud Schrift. 1963.
 Laan, K. ter. Groninger encyclopedie. 1964-'55. 2 delen.
 Richter, G. Die Schriften Georg Witzels bibliographisch bearbeitet. Nachdr. 1963.
 Sebba, G. Bibliographia Cartesiana; a critical guide to the Descartes literature 1800-1960. 1964.
 Woordenboek der Oudheid; encyclopedisch overzicht van het oude Egypte, het oude Nabije Oosten, de Grieks-Romeinse wereld en het vroege Christendom, samengesteld onder red. van G. Bartelink, M. A. Beek, A. van den Born, e.a. 1965 v.v.

Taal en cultuur van het oude Nabije Oosten

- Borger, R. Babylonisch-assyrische Lesestücke. 1963.
 Daniélou, J. Message évangélique et culture hellénistique au IIe et IIIe siècles. 1961.
 Dussaud, R. Topographie historique de la Syrie antique et médiévale. 1927.
 Garelli, P. Les Assyriens en Cappadoce. 1963.
 Garstang, J., and O. R. Gurney. The geography of the Hittite empire; [repr. 1960]
 Goff, Beatrice Laura. Symbols of prehistoric Mesopotamia. 1963.
 Lohse, E. Die Texte aus Qumran hebräisch und deutsch, mit masoretischer Punktation, Uebersetzung, Einführung und Anmerkungen hrsg. 1964.
 Moscati, S. An introduction to the comparative grammar of the Semitic languages, phonology, and morphology, by S. Moscati, A. Spitaler, E. Ullendorf, [and] W. von Soden, ed. 1964.
 [Patres apostolici]. The apostolic fathers; a new translation and commentary ed. by R. M. Grant. [1964 v.v.].
 Schachermeyer, F. Die minoische Kultur des alten Kreta. 1964.
 Schouten, D. C. A. J. Het Grieks aan de Nederlandse Universiteiten in de negentiende eeuw, bijzonder gedurende de periode 1815-1876. 1964.

Oud-Testamentische vakken

- Donner, H. Israel unter den Völkern; die Stellung der klassischen Propheten des 8. Jahrhunderts v. Chr. zur Aussenpolitik der Könige von Israel und Juda. 1964.
 Finegan, J. Handbook of Biblical chronology; principles of time reckoning in the ancient world and problems of chronology in the Bible, 1964.
 Galling, K. Studien zur Geschichte Israels im persischen Zeitalter. 1964.
 Klopfenstein, M. A. Die Lüge nach dem Alten Testament; ihr Begriff, ihre Bedeutung und ihre Beurteilung. [1964].
 MacCarthy, D. J. Treaty and covenant; a study in form in the ancient oriental documents and in the Old Testament. 1963.
 Mercati, G. Psalterii Hexapli reliquiae editae. Pars 1a. 1958.
 Mildtenberger, F. Gottes Tat im Wort; Erwägungen zur alttestamentlichen Hermeneutik als Frage nach der Einheit der Testamente. 1964.
 Otzen, B. Studien über Deuteriosacharja. 1964.
 Sauer, G. Die Sprüche Agurs; Untersuchungen zur Herkunft, Verbreitung und Bedeutung einer biblischen Stilform unter besonderer Berücksichtigung von Proverbia c. 30. 1963.
 Uchelen, N. A. van. Abraham de Hebreëër; een literair- en historisch-kritische studie naar aanleiding van Genesis 14 : 13. 1964.

Nieuw-Testamentische vakken

- Aland, K. Synopsis quattuor Evangeliorum. 1964.
 Davies, W. D. The setting of the Sermon on the mount. 1964.
 Georgi, D. Die Gegner des Paulus im 2. Korintherbrief. 1964.
 Metzger, B. M. The text of the New Testament; its transmission, corruption, and restoration. 1964.
 Mussner, F. Der Jakobusbrief. Auslegung. 1964.
 Neill, S. [C.]. The interpretation of the New Testament 1861-1961. 1964.
 Reicke, B. Neutestamentliche Zeitgeschichte; die biblische Welt 500 v. -100 n. Chr. 1964.
 Ruijs, R. C. M. De structuur van de Brief aan de Romeinen; een stilistische, vormhistorische en thematische analyse van Rom. 1, 16-3, 23. 1964.
 Robinson, J. M., and J. B. Cobb jr. The new hermeneutics. 1964.
 Schnackenburg, R. Die Johannesbriefe. Auslegung; 2e Neubearb. Aufl. 1963.
 Wiederkehr, D. Die Theologie der Berufung in den Paulusbriefen. 1963.

Kerkgeschiedenis en kerkrecht

- Beinert, W. Um das dritte Kirchenattribut; die Katholizität der Kirche im Verständnis der evangelisch-lutherischen und römisch-katholischen Theologie der Gegenwart. 1964. 2 Bde.
 Egmond, N. van. Consequent Christendom; leven en werk van Mr. J. J. L. van der Bruggen. 1964.
 Graaf, D. H. de. Het leven van Allard Pierson. 1962.
 Hill, C. Puritanism and Revolution; studies in interpretation of the English Revolution of the 17th Century. 1958.
 Höhne, W. Luthers Anschauungen über die Kontinuität der Kirche. 1963.
 Hollweg, W. Der Augsburger Reichstag von 1566 und seine Bedeutung für die Entstehung der Reformierten Kirche und ihres Bekenntnisses. 1964.
 Oostendorp, L. H. P. Scholte, leader of the Secession of 1834 and founder of Pella. 1964.
 Pfister, R. Kirchengeschichte der Schweiz. 1964 v.v.
 Preger, W. Matthias Flacius Illyricus und seine Zeit; reprographischer Nachdr. 1964. 2 banden.
 Rooyen, J. H. P. van. Kerk en staat; 'n vergelijking tussen Kuiper en van Ruler. 1964.

Symboliek, dogmatiek en ethiek

- Ahlbrecht, A. Tod und Unsterblichkeit in der evangelischen Theologie der Gegenwart. 1964.
 Berkhof, H. De leer van de Heilige Geest. 1964.
 Hammer, K. W. A. Mozart; eine theologische Deutung; ein Beitrag zur theologischen Anthropologie. 1964.
 Jahr, Hannelore. Studien zur Ueberlieferungsgeschichte der Confession de foi von 1559. 1964.
 Levy, M. Der Sabbath in England; Wesen und Entwicklung des englischen Sonntags. 1933.
 Michalson, C. Japanische Theologie der Gegenwart. 1962.
 Moltmann, J. Theologie der Hoffnung; Untersuchungen zur Begründung und zu den Konsequenzen einer christlichen Eschatologie. 1964.
 Rahner, K. Schriften zur Theologie; [1.-6. Aufl. 1962].
 Vorgrimler, H. Gott in Welt; Festgabe für Karl Rahner. 1964.
 Vos, H. de Inleiding tot de ethiek; 3e herz. en uitgebr. dr. 1964.

Ambtelijke vakken en wijsbegeerte

- Bolkestein, M. H. Zielszorg in het Nieuwe Testament. 1964.
 Fangmeier, J. Erziehung in Zeugenschaft; Karl Barth und die Pädagogik. 1964.
 Fischer, A. Das deutsche evangelische Kirchenlied des 17. Jahrhunderts; vollendet und hrsg. von W. Tümpel; [Nachwort von H. Tümpel; reprografischer Nachdr.]. 1964.
 Ganoczy, A. Calvin, théologien de l'église et du ministère. 1964.
 Jentsch, W. Handbuch der Jugendseelsorge. 1963 v.v.
 Lekkerkerker, A. F. N. Gesprekken over de Heidelberg. 1964.
 Philippi, P. Abendmahlsfeier und Wirklichkeit der Gemeinde. 1960.
 Psychotherapie in der Seelsorge van W. Kurth und G. Bartning. 1964.
 Robinson, J. M. and J. B. Cobb jr. The later Heidegger and theology. 1963.
 Schulte Nordholt, J. W. Hymnen en liederen; een bloemlezing uit de Latijnse gezangen en gedichten van de kerk der eeuwen verzameld en vertaald. 1964.
 Tielsch, Elfriede. Kierkegaards Glaube; der Aufbruch des 19. Jahrhunderts in das Zeitalter moderner realistischer Religionsauffassung. 1964.

Zending

- Beckh, H. Boeddha en zijn leer. 1961.
 Enklaar, I. H. Joseph Kam, "apostel der Molukken". 1963.

- Kuiper, A. de Israël tussen zending en oecumene. 1964.
 Müller-Krüger, T. In sechs Kontinenten; Dokumente der Weltmissionskonferenz Mexiko 1963. 1964.
 Sundkler, B. G. M. Bantupropheten in Südafrika. 1964.
 Rosenkranz, G. Religionswissenschaft und Theologie; Aufsätze zur evangelischen Religionskunde. 1964.
 Verkuyll, J. De taak der missiologie en der missionaire methodiek in het tijdperk van saecularisatie en saecularisme. 1965.

Uitlening en catalogisering

— Zoals bekend, werd omstreeks midden april 1964 de uitlening voor leners "van buiten", voor een deel, tijdelijk opgeschort, ten einde gelegenheid te vinden voor enige interne reorganisatie.

Ze kon eerst weer worden hervat met ingang van 22 februari 1965, nadat we, op 15 januari 1965, in de Hr. B. Meijer, theol. kand., een, naar het zich laat aanzien, weldra volledig voor zijn taak berekende medestander hadden gekregen.

Uiteraard bleef hierdoor het totaal-aantal uitleningen beneden normaal.

Uitgeleend werden:
 uit eigen biblioth. 1.281 titels (vorige cursus 1.827)
 uit andere 34 titels (vorige cursus 113)

totaal: 1.314 titels

in de kring der Hogeschool 824 (783)
 naar buiten 491 (1.157)

totaal: 1.315

De kosten van verzending, enz., aan predikanten en thuis afstuderende studenten bedroegen f 242,41 (vorig jaar f 328,12).

In onze pogingen om boeken, welke langer dan 2 jaar zijn uitgeleend, weer binnen te krijgen, zijn we nog niet volledig geslaagd, hoewel de Hr. Meijer (en daarvoor reeds de Hr. Braaksmā) daaraan veel tijd en kosten hebben besteed. We hebben er uit afgeleid, dat de wetenschappelijke bezinning op de kunst van het terugvragen van boeken van theologen, dit ploegen op rotsen, moet worden ondergebracht bij de prosthietiek, in elk geval bij de ambtelijke vakken, al geven we toe, dat de grenzen met de ethiek niet altijd scherp zijn te trekken. Hiermee zou dan tevens de weg naar betrouwbare raadgevers gewezen zijn.

Momenteel moeten vóór juni 1962 nog ca. 152 boeken terugkomen.

Over de cursus 1962/'63 zijn nog 233 boeken uitgeleend, met het opvragen waarvan inmiddels een begin is gemaakt.

De Studiezaal trok deze cursus ca. 500 bezoekers (de vorige 396).

Daar de Hr. Meijer nog veel tijd aan het terugvragen van boeken, en wat daarmee samenhangt, heeft moeten besteden, valt op het ogenblik nog niet met zekerheid te zeggen, of we met de huidige bezetting de jaarlijkse aanwinsten ook volledige in de catalogus kunnen verwerken. We hopen hierover in een volgend verslag positieve mededelingen te kunnen doen.

Het overleg inzake verdere, ten aanzien van de Bibliotheek te treffen, voorzieningen werd voortgezet en leidde voor een deel reeds tot resultaat.

Tot onze droefheid nam de Heere Ds. J. van Bruggen, die bij dit overleg de Deputaten-Curatoren vertegenwoordigde, en die zich met zoveel toewijding van zijn taak kweet, tot Zich. Moge zijn arbeid ook in dezen nog verder vrucht dragen.

A. J. Roukema

GOED NIEUWS

van

ACTIE-COMITÉ-KOREA

Waarde broeders en zusters,

Het is voor ons comité moeilijk in woorden uit te drukken, hoe dankbaar wij zijn nu wij u onze goede berichten mogen doorgeven omtrent uw giften en onze arbeid ten gunste van de Koreaanse broederschap.

De Heere heeft deze arbeid rijk willen zegenen en het is ons dan ook een wonder van Zijn grote genade, dat wij u het volgende mogen medelen.

Door de steeds doorvloeiende stroom van uw giften en de direct doeltreffende hulp van tot nu toe tweehonderd elf kerkeraden hebben wij nu genoeg gelden ontvangen om gedurende één jaar maandelijks f 1.000,— naar de theologische Hogeschool te Pusan te zenden, en door de actie van ds. Visee in de lezerskring van Opbouw eveneens voor één jaar een bedrag van f 500,— per maand voor voeding der studenten.

Wat de boeken voor de Hogeschool betreft, hiervoor is voorlopig volgens onze adviseur prof. L. Doekes nog voldoende geld in kas.

Voorts tracht de kerk van Eindhoven de verzorging van een weeshuis voor haar rekening te nemen en heeft de Leprakolonie voor delging van haar schuld van 5 diaconieën uit de omgeving van Groningen f 4.200,— en de kerk van Kampen f 2.700,— via ons comité ontvangen.

De weeshuizen kunnen wij ook nog een tijd lang voort helpen, maar wij vermoeden wel dat we hiervoor het eerst bij u zullen moeten aankloppen.

Dus broeders en zusters hier dan het dankbare bericht

GEEN GELD MEER ZENDEN!

Is dit niet om stil van te worden. Laten wij maar dankbaar zijn en er de ogen goed voor open houden, dat Gods goedheid zo groot is dat Hij ons tezamen voor dit Zijn werk heeft willen inschakelen.

Dat is geen kleinigheid, want wie zijn wij?

Wat de evangelisatie betreft, mogelijk gemaakt door de vrouwen- en jeugdverenigingen van de stad Groningen; DEZE GAAT VOORTREFFELIJK!

De samenkomsten worden zeer goed bezocht en het verblijdende bericht kwam onlangs binnen, dat een dorps hoofd zijn woning voor de samenkomsten beschikbaar heeft gesteld. Er wordt daar hard en met zegen gewerkt.

De arbeid neemt toe, maar... ook de kosten. Gelukkig kan Groningen hierin voorlopig voorzien. Mocht er echter hulp nodig zijn: Ons comité blijft voortdurend in actie.

Kunt u nu ook begrijpen, dat we in het begin van deze mededelingen opmerkten geen woorden te kunnen vinden om onze dankbaarheid uit te drukken.

Welnu laten we onze woorden dan maar paren aan de woorden van de Heilige Schrift in Psalm 77:12-15:

Ik zal de daden des Heeren gedenken
Ja ik wil gedenken Uw wonderen van ouds
van al Uw wegen gewagen
en Uw daden overdenken.
O God, Uw weg is in heiligheid
Wie is een God, groot als God?
Gij zijt de God Die wonderen werkt
Gij hebt onder de volken Uw macht
doen kennen.

Mevr. W. P. Keppel-Pot, secretaresse,
Nieuwe Markt 14, Kampen;
Prof. dr. L. Doekes, adviseur,
de la Sablonièrekade 28, Kampen;
B. Roosendaal Sr.,
penningm.-prop., Wezep.

Rekening en verantwoording van inkomsten en uitgaven
tot en met 26 augustus 1965
van het

Actie-Comité - Korea

gecontroleerd door
de heer G. Prins, boekhouder
Hulststraat 25, WEZEP.

Totaal aantal girostortingen **1198** met een totale opbrengst van **ACHT EN VEERTIG DUIZEND DERTIG GULDEN EN VEERTIG CENT.**

Inkomsten Uitgegeven Saldi:

	voor:	voor:	f
Weeshuizen	f 12.859,53	f 4.306,39	f 8.553,14
Boeken	8.951,67	4.805,11	4.146,56
Voeding stud.	6.278,24	1.988,58	4.289,66
Semenarie	14.877,20	2.707,71	12.169,49
Evangelisatie	1.809,11	1.235,62	573,49
Leprakolonie	3.254,65	3.254,65	—
Totalen	f 48.030,40	f 18.298,06	f 29.732,34

Algemene Bank Nederland			
spaarr.	f 27.145,50	Saldi	f 29.732,34
saldo postrekening	2.586,84		
	f 29.732,34		f 29.732,34

Kas

giften per kas: f 498,— aan: verzendkosten, portti, reiskosten, advertentiekosten, circulaires enz. f 448,99
Saldo, 49,01

f 498,— f 498,—

Totaal ingekomen postgiro f 48.030,40
per kas 498,—

f 48.528,40

Gemaakte onkosten f 448,99 zijnde 0,927% van het totaal.

Namens het comité:
B. Roosendaal Sr., Wezep.
Penningmeester-Propagandist

KERKNIEUWS

Bedankt voor Vrouwenpolder F. F. Pels te Vrouwenpolder.

Ds. G. Spijker

Ds. G. Spijker van Rotterdam-Kralingen herdacht op 15 september jl. zijn 25-jarig ambtsbediening. Ds. Spijker werd 12 juli 1910 geboren en diende de kerken van Vollenhove-Cadoelen (1940-1943), Urk (1943-1949), Bedum (1949-1958) en vanaf 1958 zijn tegenwoordige gemeente.

Kerkblad staakt verschijning. De Gereformeerde Kerkbode, officieel orgaan van de Gereformeerde kerken in de classis Gouda-Leiden-Woerden, ziet zich om financiële redenen genoodzaakt de verschijning te staken. Predikbeurten en andere berichten uit de kerken in deze classis zullen worden opgenomen in het Gereformerd Kerkblad voor Zuid-Holland, Zeeland, Noord-Brabant en Limburg. Het verdwijnende blad was de laatste classicale kerkbode binnen de Gereformeerde kerken.

KERKNIEUWS ZEIST

De kerkdiensten te Zeist beginnen op **26 sept.** niet om 10.00 uur en 17.00 uur maar om **9.00 uur** en **15.00 uur.**

THEOLOGISCHE HOGESCHOOL

De senaat van de Theologische Hogeschool maakt bekend: dat de opening van de lessen in de cursus 1965-1966, zo God wil, zal geschieden door de pro-rector, prof. dr. L. Doekes, op vrijdag 1 oktober 1965, des avonds 7.30 uur, in de aula van de Theologische Hogeschool.

THEOLOGISCHE HOGESCHOOLDAG 1965

De bidstond voor de Theologische Hogeschool zal worden gehouden, zo de HEERE wil, dinsdag 28 september 1965 des avonds 8.00 uur in de Nieuwe Kerk, Broederweg 34. In deze dienst des Woords en der gebeden, uitgaande van de raad van De Gereformeerde Kerk te Kampen, hoopt voor te gaan ds. D. Vreugdenhil te Zwolle.

Op de Theologische Hogeschooldag 1965, woensdag 29 september, zullen in de samenkomsten voor u spreken: ds. J. van Benthem, ds. K. Deddens, ds. H. Smit, prof. C. Veenhof, prof. dr. L. Doekes, prof. H. J. Schilder en prof. J. Kamp-huis.

De samenkomsten worden geleid door: ds. D. van Dijk, ds. L. J. Goris, ds. J. Kok, ds. J. O. Mulder, ds. Jac. van Nieuwkoop, ds. Z. G. van Oene, en ds. H. Veltman.

Een agendum waarop gebouwen, leiders, sprekers en de onderwerpen vermeld staan, wordt u bij de ingang van de gebouwen ter hand gesteld.

U wordt dringend verzocht die samenkomsten te bezoeken waarvoor u een kaart hebt ontvangen.

In de morgen- en middagdiensten wordt driemaal gecollecteerd. De eerste collecte is bestemd voor de Theologische Hogeschool (uit deze collecte moeten alle onkosten van de schooldag betaald worden), de tweede collecte voor het suppletiefonds ten behoeve van de studenten en de derde voor de bibliotheek.

De morgensamenkomsten beginnen precies om 10.00 uur en eindigen ongeveer 11.30, de middag-samenkomsten beginnen precies 2 uur en eindigen ongeveer 3.30 uur.

Na afloop van de samenkomsten zal Chris Lindeboom het orgel in de aula van de Hogeschool bespelen. U kunt daar naar hartelust meezingen.

Om 4.45 uur precies begint het orgelconcert van Klaas J. Mulder in de Nieuwe Kerk, Broederweg 34. Dit concert is ongeveer 5.30 uur afgelopen. U wordt verzocht op tijd te komen en het kerkgebouw niet voor het einde van het concert te verlaten. Op het programma staan drie nummers samenzang. Bij de uitgang collecte voor de onkosten.

De stads-beiaardier de heer Leon van der Eyck zal het carillon van de Nieuwe Toren bespelen van 12.00 tot 1.00 uur en van 4.00 tot 5.00 uur.

Bestuurders van auto's en autobussen worden dringend verzocht zich te houden aan de aanwijzingen van de Kamper verkeerspolitie. Zij die uit het noorden des lands komen rijden via de IJsselbrug direct rechtsaf en volgen de aanwijsborden. Die uit de overige delen des lands komen parkeren de auto's en autobussen op die plaatsen die de verkeerspolitie u aanwijst.

De commissie

ORGELCONCERT

Orgelconcert te geven door de organist Klaas J. Mulder op woensdag 29 september 1965 des middags van 4.45 uur tot 5.30 uur op het kerkorgel van de Nieuwe Kerk, Broederweg 34, Kampen.

1. Samenzang psalm 68 : 10 en 17.
2. Introductie en allegro G. F. Händel
3. Koraal: "Wachet auf ruft uns die Stimme" J. S. Bach
4. Allegro - vivace (symph. no. V) Ch. M. Widor
5. Samenzang psalm 138 : 1 en 2.
6. Gavotte William Boyce
7. Toccatà Th. Dubois
8. Improvisatie over "Blijft bij mij, Heer".
Samenzang gezang 282 : 1, 4 en 5.

ADRESSEN

Rotterdam-Delfshaven, scriba: M. H. van Gemert, Gijsinglaan 918, Rotterdam-7; **Hoogeveen**, scriba: H. de Haan, Geraniumstraat 1,

Hoogeveen, tel. 05280-3994; **Trebeek**, scriba: J. Geersing, Unescostraat 76, Heerlen; **Amersfoort-C.**, scriba: H. Teunis, Keesomstraat 35 c, Amersfoort; **Vianen**, scriba: W. M. Arnold, Broderodeplein 8, Vianen, tel. 03473-611; boekhouder-penningmeester: E. Bronzema, Voorstraat 4, Vianen; **Ds. H. van Tongeren**, Jan Steenstr. 36, Maassluis; **Rotterdam-Charlois**, scriba: G. N. Flamman, Pleinweg 191a, Rotterdam-20, telef. 010-274682; **Eindhoven**, scriba: B. R. Schat, St. Bonifaciuslaan 53, Eindhoven, telef. 04900-12686.

AFSCHRIFT

van een schrijven van de Can. Ref. Church te Winnipeg aan de zusterkerken in Canada en V.S. (alleen de nederlandse vertaling is hier opgenomen).

Canadian Reformed Church 21 april, 1965
of Winnipeg
address: 729 Hoskin avenue Aan de Can. Ref.
Winnipeg 15, Man. Church te

Geachte Broeders,

Wantrouwen tegen het evangelie, zoals dat is gepredikt in de Canadian Reformed Church te Winnipeg, heeft drie ouderlingen er toe gebracht de predikant Ds C. de Haan te schorsen, op grond van art. 53 K.O. In werkelijkheid is het nooit bewezen dat de prediking in strijd is met het Woord van God, of/en de drie formulieren van enigheid.

Als grond voor de schorsing is aangegeven dat Ds De Haan niet bereid was te tekenen het ondertekeningsformulier naar art. 53 K.O. Dit artikel is misbruikt, omdat het spreekt van ondertekening van de drie formulieren van enigheid, wat gedaan is toen hij bevestigd was als predikant van Winnipeg kerk. Art. 53 K.O. spreekt **niet** van enig ander formulier voor ondertekening.

Dat zoiets gebeuren kan in de kerk is veront-rustend. Evenwel, de Here gaf ons dat er een „Acte van Voortzetting” is aanvaard, zodat de prediking van het evangelie niet onderbroken is. De acte luidt als volgt:

„Wij ondertekenden, leden van de Canadian Reformed Church te Winnipeg, verklaren met deze onze handtekening, dat zij niet kunnen aanvaarden het besluit tot schorsing van de predikant, genomen 6 April 1965, omdat het in strijd is met het Woord van God, onze belijdenis, en de orde der kerk.

Aanvaarding van dit besluit zou betekenen dat we ophouden te zijn Canadian Reformed Church. Om die reden verwerpen we dit besluit en blijven bij (zetten voort) wat we zijn, Canadian Reformed Church.

7-8, April 1965”

Het adres van de Canadian Reformed Church te Winnipeg blijft: c/o Rev. C. de Haan, 729 Hoskin Ave., Winnipeg 15, Manitoba.

Voor de Canadian Reformed Church te Winnipeg, de Uwe in Christus,

(w.g.) C. de Haan, predikant
(w.g.) H. Slaa, diaken.

Wegens onvoorziene omstandigheden heeft de

CANADIAN REFORMED SCHOOL SOCIETY OF BURLINGTON

in Ontario Canada per 1 Jan. '66

EEN LEERKRACHT

nodig voor de klassen 2 en 3.

Aangezien het onderwijs in de Engelse taal gegeven moet worden is een grondige kennis in deze taal vereist.

Zij die zich hiervoor interesseren worden verzocht hun sollicitaties te zenden aan de secretaris

J. D. BOUWMAN
4179 Uppermiddle rd,
Burlington, Ont,
CANADA

Verschenen:

ACTA VAN DE GENERALE SYNODE van de Gereformeerde Kerken in Nederland 1964-1965

Prijs f 13,80

Verkrijgbaar bij de boekhandel en bij

N.V. v/h FIRMA GROENENDIJK

Enk 142 — Rotterdam-24 — Telefoon (010) 197611